

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Joanny Koczorowskiej - Barełkowskiej
na temat:

***Wpływ terapii tańcem na możliwości rozwojowe osób z Zespołem Downa
w zakresie samoobsługi i zachowań prospołecznych***

Z pracą Pani Joanny Koczorowskiej-Barełkowskiej zapoznałam się nie tylko jako dysertacją na stopień naukowy doktora w dyscyplinie nauk o kulturze fizycznej, ale przede wszystkim opracowaniem z zakresu terapii osób z Zespołem Downa, które dotyczy problematyki ważnej, lecz niedostrzeganej przez środowisko naukowe w Polsce. Między innymi świadczy o tym fakt, iż w bibliografii recenzowanej rozprawy (ss. 98-118), która zawiera 328 pozycji cytowanej literatury obejmującej różne obszary związane z tematem pracy, jedynie trzy są powiązane z obszarem badań uwzględnionych w ocenianej dysertacji naukowej.

W związku z powyższym można się domyślać, iż Pani Magister przystępując do badań pod kierunkiem promotora dr hab. Piotra Gronka, profesora AWF w Poznaniu, podjęła się trudnego zadania, jakim jest dokonanie „...oceny wpływu terapii tańcem na możliwości rozwojowe osób z Zespołem Downa w zakresie samoobsługi i zachowań prospołecznych” (s. 46).

Na początku, realizując postawiony przed recenzentem obowiązek oceny, czy dysertacja spełnia wymagania stawiane pracy doktorskiej, należy rozważyć kryteria formalne. Rozprawa liczy – wraz z załącznikami – 155 stron. W jej strukturze wyróżniono trzy rozdziały teoretyczne, jak również części poświęcone problematyce i metodologii badań własnych, dyskusji, wnioskom. Załączony został także spis cytowanego piśmiennictwa, streszczenia w języku polski i angielskim oraz Aneks: *Kartę oceny poszczególnych sfer funkcjonowania dziecka z Zespołem Downa, strukturę zajęć, konspekty poszczególnych zajęć, zdjęcia*. W mojej opinii część teoretyczna opracowania jest zbyt obszerna w stosunku do rozdziałów empirycznych, stanowi bowiem połowę jego objętości. Tytuł natomiast pracy odpowiada treści w niej zawartej.

Ponadto należy zwrócić uwagę, iż Kandydatka do stopnia otrzymała zgodę na przeprowadzenie badań przez Komisję Bioetyczną Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu (s. 50).

Po szczegółowym zapoznaniu się z rozprawą można dostrzec, iż w części teoretycznej, w pierwszym rozdziale – „*Taniec jako forma wzbogacenia rozwoju człowieka*” – Autorka pracy w oparciu o ciekawą literaturę przedstawia rolę tańca w życiu człowieka na przestrzeni wieków. W kolejnym zaś ukazuje w sposób szeroki, ale czytelny „*Formy wykorzystywania tańca w terapii osób z niepełnosprawnościami*”. W tej części na wyróżnienie zasługuje podrozdział zatytułowany „*Kierunki i tendencje w terapii tańcem*” (ss. 24-30). W trzecim rozdziale Pani Doktorantka szczegółowo charakteryzuje osoby z Zespołem Downa. Opisuje między innymi ich uwarunkowania genetyczne, cechy kliniczne i osobowościowe. Jako terapeutka zaangażowana w pracę artystyczną z osobami z obniżonym potencjałem intelektualnym, powołując się na literaturę, zwraca także uwagę na „*Aktywność twórczą jako czynnik wpływający na rozwój osób z Zespołem Downa*”. Jednak analizując teoretyczne rozważania Pani Magister, zabrakło mi konkretnego wprowadzenia do problemu badawczego bądź skromnego opisu właściwego problemu badawczego, który zamierza podjąć w części empirycznej.

Przechodząc do rozdziału czwartego „*Problematyka i metodologia badań własnych*” (ss. 46-79), obejmującego dziewięć podrozdziałów, jestem zdania, iż ta część wymaga solidnego uporządkowania.

Podrozdziały 4.1, 4.2, 4.3, powinny być skupione w jednej – oddzielnej – części zatytułowanej „*Cel pracy, hipotezy i pytania badawcze*”.

Odnosząc się do zaproponowanego rozdziału pracy, w mojej opinii stwierdzenie, że „*opracowanie tematu i celu pracy zostało podyktowane tym, iż wśród zagadnień odnoszących się do terapii tańcem w pracy z osobami z niepełnosprawnościami jest wiele obszarów zasługujących na uwagę i bardziej szczegółowe opracowanie*” (s. 46), bez wcześniejszego zaprezentowania chociażby ograniczeń badań zrealizowanych przez innych naukowców, jest zbyt skromnym uzasadnieniem potrzeby przeprowadzenia badań własnych.

Po przedstawieniu celu badań (s. 46), Pani Doktorantka przyjęła jedenaście hipotez badawczych (s. 48). Po szczegółowej ich analizie rodzi się pytanie: do której z grup badanych osób odnosi się hipoteza pierwsza i piąta? Poza tym niezrozumiałe dla mnie pozostaje zdanie: „*po zaprezentowaniu i dokonaniu analizy badawczej, a także po opracowaniu części teoretycznej sformułowano następujące hipotezy...*” (s. 48).

Aby przyjąć lub odrzucić hipotezy, Kandydatka do stopnia poszukiwała odpowiedzi na jedenaście pytań badawczych (s. 47), przy czym nie wiadomo, której grupy respondentów dotyczą pytania: czwarte i piąte.

W mojej ocenie zarówno cel badań, jak i hipotezy zostały sformułowane w sposób poprawny, jednak nie wynikają one z przesłanek teoretycznych pracy czy wyników innych badań. Postawione natomiast pytania badawcze stanowią ich logiczne uzupełnienie.

Kolejne kryterium rozprawy naukowej to właściwy dobór osób badanych i metod, a także umiejętność posługiwania się zastosowanymi w pracy narzędziami badawczymi. Stąd zasadnym byłoby utworzenie w recenzowanym opracowaniu, kolejnego – oddzielnego – rozdziału zatytułowanego „*Materiał i metody badań*”. Tym samym winny znaleźć się w nim podrozdziały 4.4, 4.5, 4.6 i 4.7, ale uschematyzowane.

Po analizie treści zawartej w rozdziale czwartym pracy stwierdziłam, iż nie zawiera on charakterystyki osób badanych, natomiast dane o respondentach są zamieszczone w różnych częściach dysertacji. Miejsce dla nich powinien stanowić pierwszy podrozdział „*Charakterystyka badanych*”, a w nim informacje – dla każdej grupy badanych – dotyczące: płci, wieku, stopnia i rodzaju niepełnosprawności, a co najważniejsze przedstawienie kryteriów włączających daną osobę do badań lub wykluczających ją oraz liczbę badanych.

Autorka pracy dla potrzeb swoich badań wyodrębniła dwie grupy osób: pierwszą określiła jako kontrolną, drugą zaś jako badawczą. Myślę, iż nazwanie grupy „badawczą” jest niezręczne, dlatego też sugerowałabym zastąpić to sformułowaniem np. „grupa terapeutyczna” czy „grupa eksperymentalna”.

W mojej opinii zabrakło także w rozprawie przedstawienia przez Panią Doktorantkę w sposób usystematyzowany poszczególnych etapów badań oraz procedury ich realizowania. Szczegółowy opis dałby możliwość, osobom zainteresowanym podobną problematyką, do przeprowadzenia kolejnych badań, które mogłyby stać się dowodem naukowym do porównań i dyskusji.

Ponadto trudno recenzentowi jednoznacznie stwierdzić, po pierwsze: kto przeprowadzał badania – czy byli to „*rodzice, opiekunowie prawni, pedagodzy specjaliści*”, którzy „*zostali poinformowani o celu badań i sposobie wypełnienia ankiety*” (s. 50)?, a po drugie: jakie metody, narzędzia i techniki zostały wykorzystane w postępowaniu badawczym?

Na zwrócenie uwagi natomiast zasługuje zastosowanie przez Panią Magister właściwych metod statystycznych, co w sposób zasadniczy podniosło wartość badań własnych we wszystkich ich obszarach. Należy zaakcentować, iż procedurę analiz statystycznych Kandydatka do stopnia podporządkowała celowi badań, a także przyjętym

hipotezom i postawionym pytaniom badawczym. Dotyczy ona cech jakościowych oraz ilościowych, gdzie do analizy wyników poszczególnych cech wykorzystano metody statystyki opisowej, a także metody wnioskowania statystycznego.

Potwierdzeniem, że techniki analiz statystycznych zastosowane w dysertacji zostały odpowiednio dobrane w stosunku do zebranych danych empirycznych, jest podrozdział 4.9, zatytułowany „*Wyniki badań*”, liczący 26 stron, wzbogacony o siedem rycin i pięć tabel, który w moim przekonaniu powinien być oddzielnym rozdziałem w recenzowanej pracy doktorskiej.

Natomiast po szczegółowym zapoznaniu się z treścią zawartą w omawianej części uważam, że wymaga solidnego uporządkowania jak i dopracowania edytorskiego. W pierwszej kolejności zabrakło ujęcia jej w dodatkowe podrozdziały, odpowiadające kolejnym pytaniom badawczym. Tym samym przybliżona analiza danych stałaby się bardziej czytelna. Ponadto Pani Doktorantka w opisie otrzymanych rezultatów nie odwołuje się do zamieszczonych w opracowaniu tabel, ani rycin. Niezrozumiały dla mnie pozostaje również fakt prezentowania w tabelach najpierw wyników dotyczących grupy kontrolnej, a nie „grupy terapeutycznej czy eksperymentalnej”. Poza tym niejednokrotnie w opisie danych powtarzają się wartości liczbowe zawarte w tabelach. Moim zdaniem Autorka rozprawy, analizując rezultaty badań własnych, winna zwracać uwagę jedynie na pewne zjawiska, tendencje czy zależności. Oprócz powyższego nie do przyjęcia jest przedstawiona forma tabeli 7 („*Statystyki opisowe z testem U Manna-Whitneya różnic między rozpiętością zmian wyników mierzona różnicą po terapii i przed terapią między grupą kontrolną i badaną dla wszystkich szczegółowych pytań*” ss. 61- 67), która liczy ponad 6 stron i obejmuje 129 cech. Zawarte w niej dane stałyby się klarowne, gdyby zostały umieszczone w oddzielnych tabelach tematycznych, poświęconych: dużej motoryce, małej motoryce, koordynacji wzrokowo-ruchowej, rozwojowi społecznemu, naśladownictwu i samodzielności. Następnie przy każdej tabeli przybliżenie stosownej analizy otrzymanych wyników.

Ostatnim merytorycznym kryterium oceny pracy doktorskiej jest umiejętność dokonania krytycznej oceny uzyskanych wyników badań własnych i ich zobrazowania na tle dotychczasowego dorobku naukowego innych autorów. Po przeczytaniu treści zamieszczonej w „*Dyskusji*” (ss. 80-88) mogę stwierdzić, iż przybrała ona bardziej charakter podsumowania. Na usprawiedliwienie tej okoliczności Pani Magister napisała: „*Jak do tej pory nie znaleziono w literaturze badań w obrębie choreoterapii w następujących sferach: motoryka duża, motoryka mała, koordynacja wzrokowo-ruchowa, naśladownictwo, rozwój społeczny, samodzielność. Dzięki którym, istotne by było określenie możliwości rozwojowych w zakresie*

samoobsługi i zachowań prospołecznych”(s. 88). Należy natomiast podkreślić, iż Kandydatka do stopnia w recenzowanej dysertacji zwróciła uwagę na kilka międzynarodowych opracowań naukowych – Fenichel (1994), McGuire (2019), Yto (2017) – poświęconych zajęciom tanecznym, a także na wyniki badań z zakresu innych form terapii – Al-Khamisy (2010), Denisiuk i Milicer-Gruzewskiej (1996), Jankowskiej (2010), Kociugi i wsp. (2012), Kościelskiej (1995), Pańczyk (1998) oraz Piątek (2005). Niemniej jednak Autorka rozprawy nie podjęła próby interpretacji zaistniałych zbieżności bądź rozbieżności w stosunku do własnych wyników, osiągniętych w terapii tańcem osób z Zespołem Downa. Omówiła natomiast otrzymane wyniki w kontekście przydatności do potrzeb praktyczno-terapeutycznych. Poza tym, podobnie jak przy „*Wynikach badań*”, w rozpatrywanej części pracy zabrakło ujęcia jej w dodatkowe podrozdziały, odpowiadające pytaniom badawczym.

W dalszej kolejności Pani Doktorantka dokonała podsumowania wyników i formułuje jedenaście „*Wniosków*” (ss. 88-93), starając się jednocześnie udzielić odpowiedzi na postawione w rozprawie pytania badawcze. Jednak niektóre z nich wydają się Recenzentowi zbyt daleko idące. Uważam, że generalizacja rezultatów ze względu na małą liczebność badanych osób powinna być ograniczona. Taka sytuacja zaistniała we wniosku drugim („*zmiany zachodzące w grupie badawczej, po zakończeniu zajęć z elementami terapii tańcem są dynamiczne, szybkie, wyraźne w porównaniu z poziomem umiejętności i sprawności przed rozpoczęciem zajęć, s. 88*”) oraz w trzecim („*zmiany zachodzące w tym samym czasie w grupie kontrolnej, która nie brała udziału w zajęciach w oparciu o elementy terapii tańcem są standardowe i wynikają z naturalnego, indywidualnego toku rozwoju i nie są tak konkretne jak w przypadku grupy badawczej, s. 88*”). Ponadto niezrozumiałe dla mnie pozostaje sformułowanie, zawarte we wniosku trzecim, iż „*zmiany zachodzące ... w grupie kontrolnej, która nie brała udziału w zajęciach w oparciu o elementy terapii tańcem są standardowe i wynikają z naturalnego, indywidualnego toku rozwoju... (s. 88)*”. Na jakiej podstawie ono powstało? Poza tym wśród wniosków, sześć jest bardzo szczegółowych (6-11), które w moim odczuciu powinny być bardziej syntetyczne. W przedstawionej formie sprawiają wrażenie przeniesienia analizy danych z podrozdziału 4.9, zatytułowanego „*Wyniki badań*”.

Śledząc ogólny wykaz literatury przedmiotu, obejmującego 328 pozycji, można byłoby uznać go za imponujący, gdyby nie fakt, że około 54% z nich (180) nie zostało zacytowane w tekście pracy. Większość opracowań jest polskojęzycznych (235 pozycji, tj. około 75%), wydanych w latach 1923-2019, opublikowanych głównie przed 2000 rokiem (195 pozycji, tj. około 59%). Analizując natomiast szczegółowo format zapisu publikacji

w rozdziale „*Piśmiennictwo*” (ss. 98-118), widoczny jest brak staranności. Stąd też konieczne jest rzetelne uporządkowanie edytorskie omawianego rozdziału.

Podsumowując recenzję z jednej strony mogę stwierdzić, iż zaprezentowane badania wnoszą interesujące, przede wszystkim w aspekcie praktycznym, treści do wiedzy z zakresu nauk o kulturze fizycznej. Najmocniejszą stroną rozprawy – jak wcześniej już wspominałam – jest dobór właściwych metod statystycznych, co w sposób zasadniczy podniosło wartość przeprowadzonych badań własnych we wszystkich ich obszarach. Z drugiej zaś strony mam świadomość, że zapoznałam się z opracowaniem bardzo słabym metodologicznie. Pomimo wskazanych w tym zakresie licznych wątpliwości i uwag krytycznych, ale również dokonanej analizy treści dysertacji na temat „*Wpływ terapii tańcem na możliwości rozwojowe osób z Zespołem Downa w zakresie samoobsługi i zachowań prospołecznych*” uznaję, że spełnia ona wymogi stawiane pracom doktorskim. Ukazuje oryginalne rozwiązanie problemu terapeutycznego rzadko poruszanego w polskich doniesieniach naukowych, a jakże ważnego w ówczesnej dobie podzielonych opinii na temat osób z Zespołem Downa. Ponadto dysertacja przedstawia dobrą wiedzę teoretyczną Kandydatki. W związku z powyższym przedkładam Panu prof. dr hab. Janowi Celichowskiemu, Przewodniczącemu Rady Naukowej Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, wniosek o przyjęcie rozprawy Pani mgr Joanny Koczorowskiej-Barełkowskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego oraz **nadanie stopnia doktora nauk medycznych i nauk o zdrowiu w dyscyplinie nauki o kulturze fizycznej.**

Joanna Sobiecka